Sivistysvaliokunnan mietintö n:o 19 hallituksen esityksen johdosta laiksi eräistä opetus- ja kulttuuritoimen vuoden 1993 rahoitusta koskevista järjestelyistä

Eduskunta on 22 päivänä syyskuuta 1992 lähettänyt sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi otsikossa mainitun hallituksen esityksen n:o 160.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina osastopäällikkö Leevi Melametsä, apulaisosastopäällikkö Jukka Sarjala, talousjohtaja Eero Pulkkinen, lainsäädäntöneuvos Arto Sulonen ja vanhempi hallitussihteeri Matti Lahtinen opetusministeriöstä, tutkimusjohtaja Heikki A. Loikkanen ja tutkija Tanja Kirjalainen Valtion taloudellisesta tutkimuskeskuksesta, kuntoutussihteeri Ilona Toljamo Suomen CP-liitosta, koulutoimenjohtaja Tapani Vihro Kuoreveden kunnasta, rehtori Hannu Kumpulainen Lapuan ammattioppilaitoksesta, suunnittelupäällikkö Jouko Lehmusto Turun kaupungista, johtaja Kati Leskinen Mäntykankaan erityiskoulusta, apulaisosastopäällikkö Simo Juva ja yleissivistävän koulutuksen päällikkö Taina Jussila Suomen Kaupunkiliitosta, apulaisosastopäällikkö Matti Rasila Suomen Kunnallisliitosta, jaostopäällikkö Margareta Nygård Finlands svenska kommunförbundista, puheenjohtaja Jaana Kuisma Suomen Ammattiin Opiskelevien Keskusliitosta, puheenjohtaja Henri Korpi Suomen Lukiolaisten Liitosta, puheenjohtaja, rehtori Ville Marjomäki Suomen Kansanopistoyhdistyksestä, varapuheenjohtaja Tapani Ranki ja pääsihteeri Timo Toiviainen Vapaan sivistystyön yhteisjärjestöstä.

Hallituksen esitys. Esityksessä ehdotetaan julkisten menojen karsimiseksi opetus- ja kulttuuritoimessa toteutettavaksi vuonna 1993 eräitä säästötoimenpiteitä. Toimenpiteet koottaisiin erilliseen lakiin, jossa säädettäisiin poikkeuksista vuoden 1993 alussa voimaan tulevaan opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettuun lakiin ja eräisiin muihin säädöksiin.

Opetus- ja kulttuuritoimen valtionosuuden perusteena käytettäviä yksikköhintoja alennettaisiin toiminnan laajuuden ja laadun muutosten mukaisena arviona kahdeksan prosenttia. Muutos vähentäisi peruskouluja, lukioita, iltalukioita, ammatillisia oppilaitoksia, musiikkioppilaitoksia, kirjastoja, museoita, teattereita ja orkestereita varten myönnettävän valtionosuuden määrää sekä alentaisi oppilaan kotikunnalle muualla kuin oman kunnan oppilaitoksessa käyvistä oppilaista säädettyä maksuosuutta. Lisäksi esityksessä ehdotetaan kansanopistojen valtionavun määrää pienennettäväksi kymmenen prosenttiyksikköä ja opintokeskusten valtionapuun oikeuttavista menoista poistettavaksi eräiden toimintamuotojen kustannukset.

Toiminnan rahoitusmahdollisuuksien lisäämiseksi oppilaitoksen ylläpitäjälle ehdotetaan lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa säädettäväksi oikeus periä oppilailta maksuja, joiden määrä voisi olla oppilasta kohti enintään 250 markkaa lukukaudessa. Lisäksi ehdotetaan jatkettavaksi järjestelyä, jolla iltalukion ja lukion iltalinjan oppilailta sekä ammatillisten oppilaitosten iltaopiskelijoilta on poistettu oikeus maksuttomaan ateriaan.

Esitys liittyy valtion vuoden 1993 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 1993.

Valtioneuvoston periaatepäätös. Hallituksen esityksen antamisen jälkeen valtioneuvosto on 14.10.1992 tehnyt periaatepäätöksen julkisen talouden tasapainon parantamiseksi, jonka mukaan muun muassa korkeakoulujen, ammatillisten oppilaitosten ja lukion opiskelijoille oli hallituksen esityksestä poiketen tarkoitus säätää vuoden 1993 alusta lukien 500 markan lukukausimaksu eli 1 000 markkaa lukuvuodessa. Maksutuloista osa olisi tuloutettu valtiolle valtionosuuksia alentamalla.

Valiokunnan opetusministeriöltä saaman selvityksen mukaan valtioneuvostossa on myöhemmin neuvoteltu edellä mainitusta ratkaisusta poikkeamiseksi siten, että keskiasteen opiskelijoilta perittäisiin vuoden 1993 alusta lukien ateriamaksu, joka olisi suuruudeltaan enintään nel-

jä markkaa oppilaitoksen työpäivää kohti. Lukuvuotta kohti laskettu ateriamaksu olisi keskimäärin noin 760 markkaa. Ateriamaksu korvaisi suunnitellun lukukausimaksun.

Valiokunnan kannanotot. Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä välttämättömänä ja tarkoituksenmukaisena. Näin ollen valiokunta puoltaa hallituksen esitykseen sisältyvän lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Saamansa selvityksen perusteella valiokunta on päätynyt ehdottamaan lakiehdotuksen muuttamista siten, että mahdollisuudesta periä lukukausimaksua luovutaan. Valiokunta kuitenkin ehdottaa, että oppilaitoksen ylläpitäjälle säädetään mahdollisuus periä vuonna 1993 ruokahuollon järjestämismaksua. Sen vuoksi, että suunniteltu maksu ei ole riippuvainen siitä, käyttääkö oppilas ylläpitäjän ruokahuoltopalveluja, valiokunta ei ehdota ateriamaksua, vaan ehdottaa lakiehdotuksen 5 §:ää muutettavaksi siten, että oppilailta voidaan periä ruokahuollon järjestämisestä maksu. Maksun perimisestä ja maksun suuruudesta päättää oppilaitoksen ylläpitäjä. Jos ylläpitäjä päättää periä maksun, peritään se kaikilta opiskelijoilta. Maksu olisi mahdollista määrätä ottaen huomioon oppilaan ja hänen huoltajansa maksukyky. Maksukykyä arvioitaessa voitaisiin ottaa huomioon myös perheen koko. Valiokunta toteaa, että tällä perusteella maksu voidaan jättää myös perimättä. Valiokunta katsoo, että ruokahuollon järjestämismaksu tulee lukea niihin välttämättömiin menoihin, joiden perusteella arvioidaan opiskelijan toimeentulotuen tarve.

Valiokunta ehdottaa, että maksu koskee lukioiden, ammatillisten oppilaitosten, ammatillisten aikuiskoulutuskeskusten, lastentarhanopettajaopistojen, harjoittelukoulujen ja valtion ylläpitämien vieraskielisten koulujen lukioasteen sekä liikunnan koulutuskeskusten, musiikkioppilaitosten ja kansanopistojen ammatillista koulutusta saavia opiskelijoita sekä oppisopimuskoulutusta. Valiokunta toteaa, että maksua ei uloteta vammaisten koulutusta järjestäviin ammatillisiin erityisoppilaitoksiin.

Valiokunta ehdottaa, että ruokahuollon järjestämismaksu tuloutetaan osittain valtiolle laskennallisin perustein loppuosan jäädessä oppilaitoksen ylläpitäjälle. Ylläpitäjän maksujen suuruutta ja perimistä koskevat päätökset eivät vaikuta valtiolle tuloutettavaan osuuteen. Tuloutus valtiolle tapahtuu sellaisessa suhteessa, joka valiokunnan saaman selvityksen perusteella vastaa ennen valtionosuusuudistusta voimassa ollutta keskimääräistä valtionosuusprosenttia (70 %). Tällöin valtion kunnallisia ja yksityisiä oppilaitoksia varten vuonna 1993 myöntämät valtionosuudet alenevat noin 105 miljoonalla markalla. Opetusministeriön arvion mukaan valtiolle kertyisi maksusta nettomääräistä tuloa valtion oppilaitosten osalta noin 30 miljoonaa markkaa.

Edellä todetusta poiketen oppisopimuskoulutuksessa ja ammatillisissa aikuiskoulutuskeskuksissa opiskelevien osalta mainittua laskennallista tuloutusta valtiolle ei toteutettaisi. Näissä koulutusmuodoissa koulutusjaksot ovat usein niin lyhyitä, että vuositasolla oppilasta kohti laskettu tuloutus muodostuisi työpäivien lukumäärään ja ruokailun järjestämisestä kerättäviin maksuihin verrattuna kohtuuttoman korkeaksi. Ammatillisissa aikuiskoulutuskeskuksissa järjestettävä koulutus perustuu oppilaitoksen ja koulutuspalveluiden ostajan väliseen sopimukseen. Vuoden 1993 koulutusta koskevat sopimukset on osittain jo tehty. Näiltä osin ruokahuollon järjestämismaksun huomioon ottaminen koulutuksen hinnassa edellyttäisi jo tehtyjen koulutuksen hankintasopimusten avaamista. Uusissa sopimuksissa maksu voidaan ottaa huomioon koulutuksen hankintahintaa alentavana tekijänä.

Valiokunta toteaa, että kun ruokahuollon järjestämismaksun tuloutus valtiolle toteutetaan edellä mainitulla perusteella, maksu ei vuonna 1993 vähennä kuntien valtionosuuslain (688/92) mukaista kuntien yleistä valtionosuutta.

Maksu otettaisiin huomioon myös opiskelijoiden kotikuntien ylläpitäjille suorittamissa osuuksissa.

Koska korkea koulutus- ja sivistystaso ovat pienen kansakunnan tärkein voimavara, sivistysvaliokunta pitää tärkeänä, että opiskelu tulee olla oppilaalle maksutonta.

Tästä syystä *sivistysvaliokunta edellyttää,* että ruokahuollon järjestämismaksu jää vain vuotta 1993 koskevaksi ja että opiskeluun liittyviä maksuja tarkastellaan uudelleen vuotta 1994 koskien niin, että vastaava kertymä saavutetaan esimerkiksi säästöillä.

Edellä esitetyn perusteella sivistysvaliokunta kunnioittavasti ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksyttäisiin näin kuuluvana:

Laki

eräistä opetus- ja kulttuuritoimen vuoden 1993 rahoitusta koskevista järjestelyistä

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1—3 §
(Kuten hallituksen esityksessä)

4 §

Sen estämättä, mitä *säädetään opiskelijan oikeudesta saada maksuton ateria, iltalukion ja lukion iltalinjan sekä ammatillista koulutusta iltaopetuksena saavalla opiskelijalla ei ole oikeutta maksuttomaan ateriaan.*

5 §

Sen estämättä, mitä *säädetään lukion, harjoittelukoulun, Suomalais-venäläisen koulun, Helsingin ranskalais-suomalaisen koulun, ammatillisen oppilaitoksen, ammatillisen aikuiskoulutuskeskuksen, musiikkioppilaitoksen, valtionosuutta saavan liikunnan koulutuskeskuksen, kansanopiston, lastentarhanopettajaopiston ja oppisopimuskoulutuksessa olevan opiskelijan oikeudesta saada maksuton ateria, oppilaitoksen ylläpitäjä voi päättää, että lukio-opetusta ja ammatillista koulutusta saavalta opiskelijalta peritään ruokahuollon järjestämisestä maksu, joka on enintään neljä markkaa oppilaitoksen työpäivää kohti. Maksu voidaan määrätä opiskelijan tai hänen huoltajansa maksukyvyn mukaan.*

Sen estämättä, mitä 1 momentissa säädetään, maksua ei peritä ammatillisen erityisoppilaitoksen opiskelijalta.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu maksu saadaan periä ulosottotoimin ilman tuomiota tai päätöstä siinä järjestyksessä kuin verojen ja maksujen perimisestä ulosottotoimin annetussa laissa (367/61) säädetään.

6 § (*uusi*)

Sen estämättä, mitä 5 §:ssä tarkoitetun koulutuksen rahoituksesta säädetään, vähennetään kunnallisen ja yksityisen oppilaitoksen valtionosuudesta 530 markkaa kutakin mainitussa pykälässä tarkoitettua koulutusta saavaa opiskelijaa kohti. Opiskelijan kotikunnan maksuvelvollisuus oppilaitoksen ylläpitäjälle alenee vastaavasti. Valtion oppilaitoksissa opiskelijan kotikunnan maksuosuudesta vähennetään 230 markkaa kutakin edellä mainittua koulutusta saavaa opiskelijaa kohti.

Mitä edellä 1 momentissa säädetään, ei koske oppisopimuskoulutusta ja ammatillisissa aikuiskoulutuskeskuksissa järjestettävää koulutusta.

7 §
(Kuten hallituksen esityksen 6 §)

Helsingissä 15 päivänä joulukuuta 1992

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Jouppila, varapuheenjohtaja Astala sekä jäsenet Ala-Harja, Aula, von Bell, Gustafsson, Hacklin, Laakso, Lehtinen, Lindqvist, M. Pietikäinen, Pykäläinen (osittain), Räty, Suhola, Toivonen, Tykkyläinen ja Virrankoski.

Vastalause

Opetus- ja kulttuuritoimessa esitetään vuodelle 1993 rahoitusta koskevia uusia järjestelyjä. Valtion menoja supistetaan pääosin siirtämällä menoja kuntien vastattaviksi. Kunnat joutuvat korjaamaan talouttaan veroäyrin hintaa nostamalla. Kunnallisveron ollessa tasavero jakautu-

vat taloudelliset rasitukset kuntalaisten kesken epäoikeudenmukaisesti. Opetustoimessa perittäväksi määrätyt maksut kohdistuvat lapsiperheisiin ja nuoriin, jotka työttömyyden ja taloudellisen laman kourissa ovat muutoinkin erittäin vaikeassa asemassa.

Esityksessä alennetaan peruskoulun ja lukion valtionosuuden perusteena olevia yksikköhintoja 8 prosentilla. Laskennallisen valtionosuuden perusteena on peruskoululaissa ja lukiolaissa säädetty tuntikehys. Tuntikehystä ei kuitenkaan ole esitetty alennettavaksi eikä siis toimintoja muutettavaksi. Tämä on uuden valtionosuusjärjestelmän periaatteiden vastaista, koska yksikköhintoja sen mukaan tarkistetaan vain toiminnan laadun ja laajuuden muutosten mukaisesti.

Esityksessä kansanopistojen valtionavun määrää alennetaan 10 prosenttiyksiköllä. Se nostaa opistojen omarahoitusosuutta ja vaikeuttaa niiden toimintaa. Esitettyä väliaikaista supistamista suurempi ja pysyvä leikkaus valtionavussa johtaisi jo useiden kansanopistojen toiminnan tyrehtymiseen.

Hallituksen varsinaisessa esityksessä esitettiin 500 mk:n lukukausimaksua keskiasteen opiskelijoille. Opetusministeriön kirjeessä eduskunnan sivistysvaliokunnalle 18.11.1992 lukukausimaksun tilalle esitettiin ateriamaksua. Sivistysvaliokunta päätti vielä muuttaa ateriamaksu-nimen ruokahuollon järjestämismaksuksi. Nimenmuutokset eivät kuitenkaan muuta pääasiaa miksikään.

Keskiasteen opiskelijoille esitetty ruokahuollon järjestämismaksu on tosiasiassa lukukausimaksu, sillä se tullaan perimään ruokailuun osallistumisesta riippumatta. Maksua peritään pääosin valtiolle. Ruokahuollon järjestämismaksu lisää nuorten ja heidän vanhempiensa kuluja koulutuksesta ja on myös valtionosuusuudistuksen periaatteiden vastainen. Ruokahuollon järjestämismaksu on avaamassa tietä koulutukselliselle eriarvoisuudelle.

Iltalukion ja lukion iltalinjan oppilailta sekä ammatillisten oppilaitosten iltaopiskelijoilta poistettiin väliaikaisesti syyslukukaudeksi 1992 oikeus maksuttomaan ateriaan. Nyt tätä väliaikaista järjestelyä esitetään jatkettavaksi vuodeksi 1993. Väliaikaisuus on siis jatkuvaa ja muutos tulossa pysyväksi. Maksuton ateria iltaisin opiskelevalle olisi kuitenkin entistäkin tärkeämpi muiden maksujen nousun puristuksessa.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että lakiehdotus hylättäisiin.

Helsingissä 15 päivänä joulukuuta 1992

Jukka Gustafsson **Marja-Liisa Tykkyläinen** **Heli Astala**
Iiris Hacklin **Tuija Maaret Pykäläinen** **Pekka Räty**
Aarno von Bell **Jaakko Laakso**